
פרה העושה מלאכות בעת חליבתה בשבת

התכתבות הלכתית בין האדמו"ר מקאליב שליט"א

ובין הגאון הרב יצחק זילברשטיין שליט"א

הרב זאב וייטמן, רב תנובה:

לפני קרוב לשלוש שנים התקשרו מביתו של האדמו"ר מקאליב שביקש לפגוש אותי בהקדם. הגעתי לביתו של האדמו"ר הרב מנחם מנדל טאוב שליט"א והוא סיפר לי על ביקור שערך בישוב בית חלקיה שם הוא ראה את אופן החליבה בשבת ונתברר לו שהמחשב רושם את הפרות הנכנסות וכן את נתונין והדבר היה קשה בעיניו שיש בכך משום איסורי שבת והוא הציע את התיקון הנדרש על פי דעתו. הדברים הובאו לפני בד"צ ועדת מהדרין שלאחר דיון חשבה שאין בכך חשש איסור. האדמו"ר מקאליב שהעניין בער בקרבו פנה במכתב גם לרב יצחק זילברשטיין והרב ענה לו תשובה מפורטת. להלן מובאים מכתב האדמו"ר מקאליב לרב זילברשטיין ותשובת הרב, ולאחר מכן תשובה נוספת ממרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, שאף הוא סבר שאין בכך חשש איסור¹ (הרב זאב וייטמן).

¹תכתובת זו התפרסמה בחוברת ווי העמודים וכאן נוספו רק מספר הערות עורך המאמר (הרב אלון טננבאום).

האדמו"ר רבי מנחם מנדל טאוב

בן הרה"ק מראזלא זצ"א
בן אחר בן למ"א רבנו יצחק אייזיק מקאליב זיע"א
ירושלים עיה"ק תובב"א

בס"ד, אדר תשע"ה

כבוד ידיד נפשי היקר והנעלה
הגאון הגדול העובד במסי"נ למען הכלל
רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
בני ברק

שלום רב למערכת"ר שליט"א,

נפשי בשאלתי,

בביקור שערכתי במושב בית חלקי'ה, הראו לי שלבי החליבה, להלן שלבי החליבה: הפרות נכנסות למתחם החליבה, לאחר מכן מכוונים את הפרות לכיוון מתקן החליבה, ברגל הפרה יש שבב אלקטרוני, כשהיא מגיעה לעמדת החליבה יש קורא אופטי, שרושם את פרטי הפרה, מספרה, משקלה, כמה חלב נתנה עד היום וכדו'. הנתונים מועברים למחשב שרושם את הפרטים שיש בשבב.

כשהפרה מגיעה לעבר המתקן, יש שם פועל נכרי שמנקה ומחטא את עטיני הפרה. לאחר מכן מנגבים את חומר החיטוי מהעטינים בחוזק, דבר הגורם לבלוטות החלב להתחיל לפעול. לאחר מכן לוחץ הנכרי על כפתור חשמלי ואז מתחברים אשכולות החליבה לעטינים ע"י ואקום. עם הלבשת אשכול החליבה, מתחילה פעולת החליבה, החלב שנחלב זורם למיכל ביניים, כשמיכל הביניים מתמלא (בערך תפוקת חליבת 2 פרות), החלב עובר אוטומטית למיכל הראשי.

בסיום החליבה אשכול החליבה משתחרר אוטומטית מהעטינים, לאחר מכן מחטאים את העטינים, כמו כן לאחר החליבה מחטאים את האשכולות ואת מיכל הביניים מחשש חיידקים (ע"י מכונה חשמלית, דבר שגם הוא כרוך במלאכות האסורות בשבת, אמנם הדבר נעשה ע"י נכרי, אך לצורך ישראל).

לאחר גמר החליבה הפרה מועברת שוב ליד המחשב, ודלת מתקן החליבה נפתחת באופן חשמלי ע"י המחשב, ופתיחת הדלת גורמת להעברת כל הנתונים מהפרה למחשב הראשי, וכן כמות החלב שנתנה. עד כאן נתוני החליבה.

הערת העורך אלון טננבוים: נקיון המערכת נעשה על ידי העברת כפתור בורר מצבים ממצב חליבה למצב שטיפה. סיבוב כפתור חשמלי בשבת שאינו מדליק מתכת (כמו מנורת להט שבה יש חוט חשמל שמתחיל לבעור) סביר שלא אסור מהתורה. בנוסף יש כאן הפסד מרובה מאוד, כי ללא הניקוי, החלב שייחלב בפעם הבאה יהיה מלא בחיידקים וסביר שהחלב כולו ייפסל. בנוסף, פעולת הניקיון יכולה להיעשות ידנית ללא חילול שבת. ישנם דירים שבהם נכנס עובד למיכל החלב ומנקה אותו עם מים וסבון, מכאן שהנכרי מפעיל את המכונה בשביל עצמו ולכן ייתכן שבצירוף כל הנ"ל, אין בניקיון המערכת בעיית אמירה לנכרי או חילול שבת של גוי לצורך ישראל.

שאלתי את האחראיים על החליבה, כיצד הם חולבים בשבת עם נכרי, וענו לי "כמעשהו בחול, כך מעשהו בשבת".

ממש הזדעזעתי ונפל עלי פחד. דיברתי עם עוד בעלי רפתות, ואמרו לי שאת החליבה הם עושים לפי פסקי מרן החזו"א זי"ע, שהתיר לחלוב ע"י נכרי. חשבתי לעצמי, שבזמן החזו"א לא היו כל אמצעי החליבה המשוכללים שיש היום (דהיינו שבנוסף על החליבה, נעשים עוד הרבה מלאכות בשבת, על-ידי השבב המותקן ברגל הפרה).

ולעניות דעתי לפי מה שהסבירו לי את סדר החליבה שנעשה בשבת ע"י נכרי, זה חילול שבת, כי מה שהחזו"א התיר לחלוב ע"י נכרי, היה משום צער בעלי חיים, אבל אחרי שהחלב נחלב אין יותר את ההיתר של צער בעלי חיים, ובמציאות איך שחולבים היום, אחרי החליבה נעשות עוד הרבה פעולות שכרוכות בעשיית מלאכות אסורות בשבת, כגון כיבוי והדלקת מנורות בקרה וכו'.

מאחר וכל העצות בהם השתמשו מאות שנים בענין חליבה בשבת, הם בעייתיות מבחינת הנאה ממעשה שבת, לכן לאחר שהקב"ה חונן דעתי, הצעתי שביום שישי יאמר יהודי לגוי (אפשר גם לעשות אתו הסכם, אבל רצוי שלא לתמיד) שהחלב שנחלב בשבת, יהיה שייך לו ובמוצאי שבת נותנים לגוי סכום כסף וקונים ממנו החלב.

והמשגיח שעומד שם יהיה יוצא ונכנס, וממילא זה לא יהיה חלב עכו"ם.

אני מקווה שכת"ר שליט"א יסכים לתקנה זו ויעניק את חתימתו החשובה על כך, וזו יכולה להיות תקנה גדולה שתציל מאיסורי שבת רח"ל. ונוכל לפרסם את זה בכל תפוצות ישראל.

הרב יצחק זילברשטיין רב שכונת רמת-אלחנן, בני ברק ראש כולל בית דוד, חולון

הוד כבוד קדושת הגאון הצדיק האדמו"ר מקאליב שליט"א,
מרביץ תורה ברבים, ומחזק ליבות בני ישראל לאביהם שבשמים

שלו' רב למעכ"ר יאריך ימים על ממלכתו,

בדבר מה דבדיק לן מר, על החלב שנחלב בשבת ע"י עכו"ם, והפרות עושות עוד הרבה מלאכות בשבת, בנוסף על החליבה שהתירו הפוסקים משום צער בעלי חיים, והאדמו"ר שליט"א שקדושת השבת בוערת בקרבו, ברוב צדקתו הזדעזע לשמוע שבמהלך החליבה נעשות עוד מלאכות בשבת, בנוסף על מלאכת החליבה וזאת לא התירו הפוסקים.

והאדמו"ר שליט"א הציע שהחלב שנחלב בשבת יהיה של הגוי, ויקנו אותו לאחר השבת מהגוי בסכום פעוט, העצה היא נפלאה ביותר, והיא מוזכרת כבר גם בשו"ע (סימן שה ס"כ) בשם יש אומרים, ועל ידי עצה נפלאה זו, נרוויח שמעשה העכו"ם לא תהיה לצורך ישראל אלא לצורך העכו"ם. אך כבר כתבו הפוסקים (משנ"ב ס"ק עג) שהעולם לא נוהגים כן, והטעם שמשום צער בעלי חיים התירו אמירה לעכו"ם בשבת.

אך את הזעקה של כ"ק האדמו"ר שליט"א על המלאכות שנעשות לאחר חליבת החלב, לא נזכה לתקן, כי אמנם החליבה היא לצורך העכו"ם, אבל עדיין הפרות של היהודי עושות מלאכות האסורות מן התורה¹, על ידי שבב האלקטרוני, וזה לא מועיל מה שהחלב הוא של העכו"ם.

כשהפרה עושה מלאכה מעצמה

ויש לדון האם לפרה של ישראל מותר לעשות מלאכות מעצמה בשבת, או שמא אסור לבהמה של ישראל לעשות מלאכה, משום שביתת בהמתו.

והנה שנינו במשנה (שבת קנג, א) מי שהחשיך בדרך, נותן כיסו לנכרי, ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור. ומקשה הגמרא (שם ע"ב) והלא מחמר, ורחמנא אמר (שמות כז) לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך? והקשו הראשונים למה לא שאלה הגמרא שהרי עובר על שביתת בהמתו, ותרצו בזה כמה תירוצים.

דעת התוס' רי"ד שמותר לבהמה לעשות מלאכה מעצמה

בתוס' רי"ד תירץ דכל מלאכה שעושה בהמתו בשבת, כגון שמטעינה בשבת, או שם אותה לחרוש, או לדוש ולטחון, או נותנה לגוי והגוי עושה בה מלאכה בשבת, אף על פי שאינו מחמר אחריה אסור, ועל זה נאמר למען ינוח שורך וחמורך, אבל כל מלאכה שהתחיל בה מבעוד יום והבהמה עושה בשבת מאליה, זה דומה למאי דאמרי וכולן בית הלל מתירין עם השמש והן נגמרות מאיליהן בשבת

1. הערת העורך אלון טננבוים: כאמור לעיל, קשה לראות שאמנם יש כאן מלאכה אסורה מהתורה

ומעשה בהמתו כמלאכה הנעשית מאיליה דמי, ולא אסר הכתוב מלאכת הבהמה אלא כשהתחיל בה בשבת בין הוא בין עלי גוי, שמוסרה לו והגוי עושה בה מלאכה בשבת, אבל כשמתחיל בה מבעוד יום אף על פי שעל דעת לעשות בהמתו בשבת הוא מתכוין מותר.

הרי שסובר התוס' ר"ד, שבהמה העושה מלאכה מעצמה, גם אם זה היה מתוכנן לכך מערב שבת, אין בזה איסור משום שביתת בהמתו. וכעין זה כתב גם הר"ן (שבת נג, ב ד"ה מובלע) ואין חייבין על מלאכת בהמתו כשעושה אותה לדעת עצמה, שהרי מעמידין אותה על גבי עשבים בשבת.

והריטב"א (שבת קנג, ב) הקשה עליו, ודבר זה תימה בעיני, פה קדוש אין יאמר דבר זה, דהא ודאי כל שבגופו חשוב מלאכה חשוב גם כן מלאכה בבהמתו, שאלמלא כן אפילו משום מחמר ליכא דבעינן מלאכה בבהמתך וליכא, ועוד שביתת כלים לבית שמאי יוכיחו שהוא אסור מן התורה אף על פי שהתחיל בה מבעוד יום ונעשית בשבת מאליה, ולא חמירא שביתת כלים לבית שמאי משביתת בהמתו לדידך, אלא ודאי אין דברים אלו נכונים.

דעת המג"א שאסור לבהמה לעשות מלאכה מעצמה

למעשה הביא המגן אברהם (סי' שה ס"ק טז) בשם הרלב"ח (סי' כח) שאם בהמה יוצאת מעצמה לחוץ ומשאה עליה שלא ע"י אדם, אין הבעלים צריכים למנעה. והמג"א תמה עליו (ע"פ המחצית השקל), שבמשנה (שבת נא, ב) איתא "במה אין בהמה יוצאה", ולא קתני אין מוציא ומשמע שגם לבהמה עצמה אסור לצאת, והבעלים צריכים למנעה.

ובאליה רבה (ס"ק כג) כתב, שגם הרלב"ח לא התיר, אלא כשהיא יוצאת חוץ לתחום בלא משא, אבל כשמשא עליה ודאי צריך למנעה כשיוצאת לרשות הרבים. וכן פסק במשנה ברורה (סי' שה ס"ק עז) אם נשאר איזה דבר עליה מערב שבת והיא רוצה מעצמה לצאת לחוץ, בעליה צריך למנעה שלא לצאת, מפני מצות שביתת בהמה, אבל אם אין עליה שום דבר, אפילו אם היא רוצה לצאת חוץ לתחום אין מחויב למנעה מזה ורק להוציאה בידיים חוץ לתחומה אסור.

ולכן מותר לה לצאת חוץ לתחום בלא משא, דכתיב (שמות כג, יב) 'למען ינוח שורך וחמורך' ופירש"י תן לו נייח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע, או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית, אמרת אין זה נייח אלא צער. (גם מכאן יש להוכיח שאסור לה לעשות מלאכה מעצמה, דאם מותר לה לעשות מלאכה לעצמה, אפילו אין זה צער עבורה מותר).

איסור מלאכה בבהמה חמורה יותר מבנו

אמנם בשו"ת חקרי לב (או"ח סי' צג) העיר, שהרי בבנו מבואר בשבת (קכא, א) שכל שאינו עושה לדעת אביו, אין צריך למנעה, ולמה בבהמה אסור לה לעשות מלאכה מעצמה.

וכתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' פג) שבהמה חמורה מבן, שהנה בבהמה כתוב בפרשת משפטים (שמות כג, יב) 'למען ינוח שורך', ושם לא הוזכר בן, והיא מצות עשה בשביתת בהמתו, דאפילו בלי סיוע ידיה מצות עשה שתשבות הבהמה, ובזה לא מוזכר על בניו, אך לאו דלא תעשה מלאכה אתה ובנך עבדך ואמתך ובהמתך (שמות כ, י) שממש לומדים לאו דמחמר כשעושה מלאכה הוא עם צירוף הבהמה שמחמר אחריה והוא בלאו, ובזה מוזכר נמי על בנו שהרי כתיב לא תעשה מלאכה אתה ובנך, ובזה חמור הבן מבהמה, שהבהמה דווקא כשהוא מחמר אחריה עובר על הלאו, אבל בן שיש לו דעת ומבין קריצות אביו ורמיזותיו כל שעשה לדעת אביו עובר מדאורייתא על לאו הזה.

לאור זאת נמצא, שבהמה העושה מלאכה מעצמה, שלא לצרכה - כגון אכילה או יציאה מחוץ

לתחום - אף שהבעלים לא עשו כלום, אלא שהכינו זאת מערב שבת, אף שאין בזה לאו של מחמר, מכל מקום, עובר על מצות עשה של שביתת בהמתו.

לאור זאת, צריך עיון איך מותר לחלוב הפרות בשבת, כאשר יש להם שבב אלקטרוני ברגל, ועל ידי זה עושות הרבה מלאכות, שאין לזה שום צורך לצורך הבהמה, וכל המלאכה היא רק לצורך הבעלים, והרי הבעלים מצווים על שביתת הבהמה שלא תעשה מלאכה בשבת גם אם היא עושה זאת מעצמה.²

כשהבהמה עושה מלאכה בדרך הילוכה

אמנם עדיין יש לעיין שאולי כיון שהבהמה אינה עושה מלאכה ממש בשבת, אלא שהלבישו לה שבב והיא הולכת לדרכה, ובדרך הילוכה נקלט במחשב השבב, אף שהיו פסיק רישא, אולי בבהמה לא נאמר פסיק רישא, רק כשעושה מלאכה להדיא. ואולי לא היא אלא כעין מתעסק, שהבהמה הולכת לדרכה ועושה מלאכה, ואפילו אם היא איסור מדרבנן, הלא מבואר בשבת (קנ"ג, ב, מג"א) שה"ס"ו ובפ"מ א"א סי' רמ"ו סק"ט) שכל שבאדם האיסור רק בדרבנן, בבהמה מותר לכתחילה.

אמנם דעת האמרי בינה (הל' שבת סי' ז) שישוד איסור שביתת בהמתו שמצרפים מחשבת הבעלים למלאכת הבהמה³, ולשיטתו אף אם נאמר שהבהמה נחשבת למתעסק כשמפעילה את מעגל על ידי השבב, מכל מקום מצרפים מחשבת בעליה, שרוצה בהפעלתה למלאכתה, ועובר על שביתת בהמתו.

ויעויין בקהילות יעקב (פסחים סי' נב) שכתב שבדבר אחד שביתת בהמתו חמור ממחמר, שמחמר הוא כאשר הבהמה עושה מלאכה עם הבעלים, וממילא כשהיא עושה כלאחר יד פטור, אבל בשביתת בהמתו, שהבהמה עושה מלאכה מעצמה, ואין שייך אצלה מלאכת מחשבת, דהא אין לה כוונה כלל, ואינה אלא כמתעסק, ואפילו הכא אסור, אם כן גם כשהיא עושה מלאכה כלאחר יד אסור.

חליבה עם רישום בשבת הוא כעין מפעל העובד בגרמא

אמנם זעקת האדמו"ר שליט"א במקומה עומדת, שהרי כהיום אפשר להפעיל מפעל שלם על ידי מערכת אוטומטית בשבת, ללא כל מלאכה, ובוודאי יש בזה משום זילותא דשבת להפעיל עסק בשבת, גם אם אינה כל מלאכה, גם בענייני החליבה היא עסק, וכל הרישום הוא לא לצורך הפרה, וכל מה שהתירו לחלוב, הוא משום צער בעלי חיים, אך המשקולות והרישום ומדידת החלב, אין להם כל צורך פרה, ויש בזה משום זילותא דשבת, להפעיל מערכת שלימה עם רישומים בשבת.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד, סי' ס) שהיה אפשר להפעיל את כל בתי החרושת על ידי שעוני שבת שיעמידו אותם מערב שבת, ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן

2. הערת העורך: יש להעיר שחלק מהמידע שנמצא בשבב נוגע באופן ישיר לצורך הבהמה. השבב מספק מידע לגבי תרופות הנצרכות לפרה, האם ניתן בכלל לחלוב אותה, האם היא מיד אחרי המלטה וכד'.

3. ויע"ש שגם כשקטן עושה מלאכה שאין לו מחשבה מכל האיסור הוא כי מצרפים מחשבת אביו למלאכתו, וביותר רצה לחדש, שגם אם עבדו רוצה לחתוך מחובר בחושבו שהוא תלוש ואדונו יודע שהוא מחובר, שצריך למנוע שאף שהוא מתעסק מכל מקום הא עבד דווקא מלאכת רבו אסור. אם כן יש לומר לענין מלאכת רבו, שמצרפים מחשבת רבו למלאכתו, דומיא דבהמתו או קטן. יע"ש.

ובעבר נשאלנו אם מותר לחבר חתיכת בשר למתג החשמל, וכשהכלב יראה את הבשר יקפוץ מעצמו ויקח את הבשר ודרך אגב יכבה את החשמל. ואמר מו"ח מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שלפי דברי האמרי בינה שמצרפים מחשבתו למלאכת הבהמה אסור לעשות כן.

התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה, וגם אולי הוא ממילא בכלל איסור זה דאסרו אמירה לעכו"ם, דאסרו כל מלאכה הנעשית בשביל ישראל מצד אמירת ישראל וכ"ש מצד אמירת ישראל וכ"ש מצד מעשה ישראל.

ובנוסף לכך יש טעם גדול לאסור מטעם אחר דהא זילותא דשבת, ואף זילותא דיו"ט, וכל דבר שיש בו זילותא הוא בכלל איסור זה, וגם פשוט לע"ד דעושה דבר שהוא זילותא לשבת הוא עובר בידיים על חיוב הכבוד שמשמע שהוא ג"כ חיוב התורה שנתפרשו ע"י הנביאים ("וכבדתו מעשות דרכיך", ישעיהו נח, יג). יעו"ש⁴.

ובזה גם לא יועיל מכירת הפרות לנכרי, שהרי העסק רשום על שם היהודי, ומבואר במשנה ברורה (סימן רמז ס"ק לה) שלא התירו להשכיר החנות לנכרי מערב שבת שיעבוד בה בשבת, אם שם ישראל עליו, אלא במקום הפסד, והכא איזה הפסד יהיה אילו יבטלו את השבב בערב שבת⁵, ויש לסיים במה שסיים המשנ"ב 'הבטוח בה' ואינו מחפש צדד קולות על שבת אשריו'.

חיטוי המיכל על ידי נכרי

אמנם עדיין יש לדון, מה יעשו עם החיטוי, שהגוי מפעיל מכונת חיטוי בשבת, כדי למנוע חיידקים בחלב ובשביל כך הוא מפעיל מכונה חשמלית, והרי לא התירו אמירה לנכרי, אלא בשביל למנוע צער בעלי חיים ולא כדי למנוע הפסד.

אך לכאורה יש מקום להתיר גם זאת משום הפסד, שהרי החזו"א (סימן נו ס"ק ד) כתב שבחליבה שהחלב הולך לאיבוד, יש פוסקים שאין בזה מלאכה כלל, ויש פוסקים שהיו שבות דשבות (ולכן הקל בשעת הדחק לחלוב על ידי ישראל כשהחלב הולך לאיבוד) ומ"מ חייב כל אדם להשתדל לחלוב ע"י אינו יהודי, שזו דרך הישרה ע"פ התורה וסופה להתקיים וכן נוהגין בכל המקומות שהשבת אצלן ביוקר. ולא כתב לחלוב על ידי אינו יהודי לאיבוד, שבזה גם אין שום אמירה לנכרי, אלא כיון שיש הפסד, התיר לחלוב על-ידי נכרי ואם כן כהיום, שאם לא יעשו חיטוי כל החלב ילך לאיבוד, אולי גם זה נכלל בכלל ההיתר של אמירה לנכרי לחלוב.

כשהולכים יותר ממה שצריך אם יש בזה משום מרבה בשיעורים

יש להוסיף עוד נקודה, שיתכן שיש כאן מרבה בשיעורים, שבזמן חז"ל כל החלב שיצא מהפרה, היה לצורך מניעת צער, אבל כהיום כל פרה נותנת כחמש עשרה עד עשרים ליטר, ולכאורה כדי למנוע את הצער די לה בחמש עד שש ליטר, ושאר הליטרים הוא לצורך החלבן, שירווח כלכלית, ואולי צריך לתת הוראה למכונה, שתפסיק את החליבה לאחר כשש ליטרים⁶.

ולכאורה דינו כמרבה בשיעורים, ויעוין במלכים אמניך (פ"ו הערה כד) שם הבאנו את הנדון אם יש איסור מרבה בשיעורים באמירה לנכרי לגבי יולדת או חולה הנוסעים בשבת עם נכרי, אם יכולים להוסיף חפצים שאינם לצורך החולה, כגון סידור וטלית לבעל, והבאנו בשם המנחת יצחק (ח"ח

4. הערת העורך: יש לעיין אם יש זילותא לשבת בדבר שלא נעשה בפרהסיא כבנידון דידן שכל מה שנעשה הוא רישום חשמלי במחשב שאין עין ואוזן של אדם יכולות לתפוס מרוב מהירותה וקטנותה. לעומת זאת, יש לשקול אם מכירה בערב שבת לנוכרי וקנייה בחזרה במוצ"ש לא עלולה להיראות כזילותא דשבת מחמת ההערמה שיש בה.

5. הערת העורך: ביטול השבב עלול לגרום להפסד מרובה, מכיוון שהשבב מונע מלחלוב חלב שיש בו חומרים אסורים, כגון תרופות, ובמקרה שהחלב הזה יגיע למיכל, כל החלב שבמיכל ייפסל. בנוסף, בחלק מהמערכות הוא גם מתריע על דם בחלב.

6. הערת העורך: אם לא יחלבו את כל החלב הנמצא בעטיני הפרה היא לא תוכל להחזיק מעמד עד החליבה הבאה וצערה יהיה רב ביותר וכפי שהביא בסוף התשובה בשם הרפתנים.

סי' ל) שגם באמירה לנכרי יש איסור להרבות בשיעורים, ואסור להרבות בהוצאה על נכרי. אמנם אולי יש לומר, שלאחר שכבר התירו חז"ל לומר לנכרי לחלוב משום הצער, אם כן פעולה זו היא של היתר, ולא פלוג חז"ל בשיעור, והתירו לחלוב כמה חלב שהפרה נותנת, ולא אמרו להוציא את המכונה קודם הזמן, מאחר וקשה מאוד לשער כמה היא לצורך הצער וכמה היא לצורך החלב, וממילא כמו שהתירו את האמירה לעכו"ם התירו גם להרבות בשיעור. (ויעוין בסוף קונטרס החליבה להגרא"ח נאה שכבר דן בשאלה כעין זו וכתב שהמנהג הפשוט מעולם שהנכרי חולב כל הבהמה, והיינו טעמא שטבע הבהמה שאם אין חולבין כל החלב שבדד בבת אחת ומשאירין מעט, מתמעט החלב אצלה ונותנת אח"כ כמות חלב פחות הרבה מהרגלה והוי הפסד ממון וכיון שהותרה אמירה לנכרי משום צעב"ח לכולי מילתא הותרה שיחלוב כל הבהמה משום הפסד מרובה).

ועוד שאמרו בעלי הרפתות, שאין הכי נמי לפעמים די בכמות יותר קטנה כדי למנוע את הצער של עכשיו, אבל ברוב הפעמים, החלב יתמלא מהר יותר, ויצטרכו לחלבה כמה פעמים, ואם כן עדיף לחלוב בפעם אחת הרבה חלב, מאשר להוסיף חליבות בשבת.

תשובת מרן ראש הישיבה בעל אילת השחר

הגאון הרב יהודה אהרן לייב שטיינמן זצ"ל

בנוגע לשאלה אם בהמה עושה מלאכה מאליה דרך הילוכה בפסיק רישא, כאשר זה מתוכנן ע"י הבעלים מערב שבת אם יש בזה איסור. נראה, שאין בזה איסור, כי כל איסור שביתת בהמתו היא גזירת הכתוב, כי מה שייך שהבהמה עושה מלאכה והבעלים יעבור על איסור, וכיון שהיא גזירת הכתוב אין לך בו אלא חידושו, כאשר הבהמה עושה מלאכה ממש, ולא כאשר היא עושה זאת בדרך הילוכה אף שהוי פסיק רישא.